

Slutredovisning projekt 'Åtgärder i Bordsjöbäcken'

Projektet har finansierats av Naturskyddsföreningen med Sportfiskarna, Länsstyrelsen i Jönköping, Tranås Energi samt Sommens fvf som medfinansierare. Nedan listas de åtgärder som anslagna medel har använts till.

Utöka bestånd av öring i Bordsjöbäcken

Sportfiskarna ansökte hösten 2017 om tillstånd att få starta en kläckningsanläggning i Bordsjöbäckens övre delar med syfte att kläcka ut öring från Sommen och stödutsätta yngel i Bordsjöbäcken och dess biflöden. Efter en lång handläggningstid fick vi till slut besked om att komplettera ansökan med en genetisk undersökning för att se huruvida Sommenöring och öringen i Bordsjöbäcken verkligen tillhör samma stam. Undersökningen utfördes våren 2018 och resultatet inkom i juni 2018. Resultatet visade att öringen i Bordsjöbäcken har ett gemensamt ursprung med öringen i Sommen vilket tyder på att det innan alla vandringshinder kom till har skett ett genetiskt utbyte mellan Bordsjöbäcken och Sommen. Studien visade också att öringarna i Bordsjöbäcken var extremt utarmade ur genetisk synpunkt, faktiskt den lägsta diversiteten som Sötvattenslaboratoriet någonsin stött på. Det motiverade vårt projekt med att sätta ut öring från Sommen ytterligare. Den genetiska studien uppgick till en kostnad av 45 000 kr och finansierades av oss själva (Sportfiskarna) och länsstyrelsen i Jönköping.



Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för akvatiska resurser
Sötvattenslaboratoriet

PM
2018-07-06

SLU ID: SLU.aqua.2018.5.4-204

Genetisk analys av öring från Sommen och angränsande vatten

Johan Dannewitz & Stefan Palm

Bakgrund

Sportfiskarna inkom 2018-06-12 med en beställning till SLU Aqua gällande genetisk undersökning av öring från Bultsjöån som mynnar i Sommen nära Visskvam samt Bordsjöbäcken som ligger längre uppströms i samma vattensystem (figur 1). Bakgrunden till beställningen är att Sportfiskarna ansökt hos länsstyrelsen om tillstånd att kläcka ut öring från Visskvam och sätta ut i Bordsjöbäcken. Syftet med utsättningarna är att förstärka öringpopulationen i Bordsjöbäcken där tätheten av öringar är mycket låg och tenderar att minska.

Innan vattendragen i systemet exploaterades kunde öring från Sommen vandra hela vägen upp till Bordsjöbäcken, men p.g.a. vandringshinder uppförda av människan har detta inte varit möjligt under lång tid. De vandringshinder som idag stoppar fisk från Sommen att ta sig längre upp i systemet kommer enligt uppgifter att åtgärdas inom 2-3 år (Mattias Larsson, Sportfiskarna, muntligen). Det blir därmed återigen teoretiskt möjligt för öringen från Sommen att ta sig till Bordsjöbäcken.

I Bordsjöbäcken finns ett av Jönköpings läns finaste bestånd av flodpärlmussla. Undersökningar tyder dock på att musslornas rekrytering inte fungerar tillfredsställande och sannolikt är de låga tätheterna av öring en orsak. Inom tillstånd för odling och utsättning av öring kan ges vill emellertid länsstyrelsen att en genetisk studie genomförs i syfte att undersöka om genetiska skillnader finns mellan öring från Bultsjöån vid Visskvam och Bordsjöbäcken. Man har också efterfrågat synpunkter på hur ett lågt antal föräldrafiskar förväntas påverka den genetiska diversiteten hos det öringbestånd som projektet syftar till att förstärka.

Postadress: 178 93 Örtoringholm
Besöksadress: Stångbromsvägen 2
Org nr: 202100-2817
www.slu.se

Tel: 010-478 42 23
johan.dannewitz@slu.se

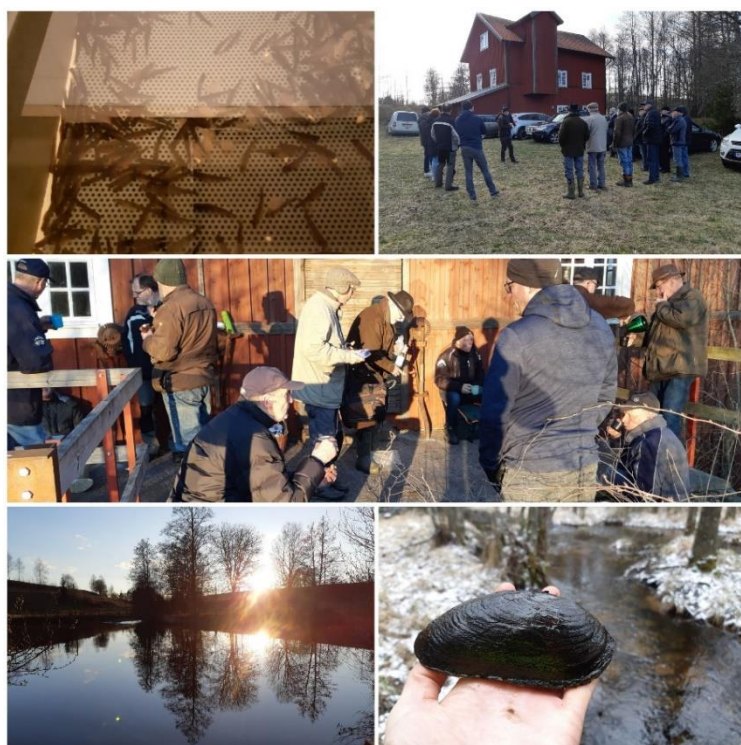
Figur 1. Genetisk analys av öring från Bordsjöbäcken och Sommen visar på ett gemensamt genetiskt ursprung.

Efter att vi inkom med komplettering fick vi bifall att starta anläggningen och startade första omgången med rom hösten 2018. Romen samlades in vid Visskvarn i Bulsjöån genom att fånga in lekmogna öringar. Under 2018 togs rom och mjölke från fem hanar och fem honor. Totalt kläcktes 6000 öringyngel och i april 2019 sattes de ut i Bordsjöbäcken och Bulsjöån.



Figur 2. Kramning av öring under hösten 2018 gav cirka 8000 romkorn och ungefär 6000 öringyngel.

Vid tiden för utsättning anordnades en vattendragsvandring där fiskevårdsområdesföreningarna, markägarna och andra berörda bjöds in. Vid vandringen informerades de inbjudna om projektet och vann ny kunskap om rinnande vatten.



Figur 3. God uppslutning vid en av vattendragsvandringarna.

Under hösten 2019 provfiskades några av platserna där yngel satts ut för att undersöka överlevnaden och tillväxten. Öringen hade i hög grad överlevt och vuxit rejält.



Figur 4. Öring från utsättningen våren 2019 fångad under hösten samma år. Öringarna tillväxt med 6-8 cm under sommaren.

Senare under hösten 2019 gjordes samma procedur med insamling av rom från Sommenöring om igen och under våren 2020 finns ytterligare 6000 öringyngel för utsättningen i vattensystemet. Tanken är att det kommer utföras ytterligare en omgång 2020–2021 och att man därefter gör en större utvärdering för att se om fler utsättningar krävs. Den fortsatta finansieringen är ännu oklar men Tranås Energi AB, Sommens fvoF samt Länsstyrelsen i Jönköping är möjliga bidragsgivare.

Fri vandringsväg vid Västra Oron

Vid besked om finansiering 2017 från Naturskyddsförening påbörjades arbetet med utformning av projektering för åtgärderna vid vandringshindret vid Västra Oron. Parallellt med framtagandet av projekteringen hölls en tät dialog med de två berörda markägarna och Länsstyrelsen i Jönköping. För att kunna producera en heltäckande tillståndsansökan genomfördes en utredning av kulturmiljön i anslutning till hindret och länsstyrelsens tillsynsenhet var behjälpliga med att reda ut de juridiska förutsättningarna. Utredningen av kulturmiljön gjorde klart att hela området hade ett högt skyddsvärde ur kultursynpunkt och åtgärderna måste utföras på ett sätt som harmoniserar med kulturvärdena. Man menar att utrivning och avsänkning inte är ett alternativ. Vi har i det här fallet stått på oss och förordat en utrivning och avsänkning av dammen men med den nya kunskapen har vi blivit tvungna att tänka om och släppa idén om utrivning. I beslutet från Naturskyddsföreningen står följande:

Naturskyddsföreningen miljöfond finansierar ej vandringsvägar förbi hinder i projektet (endast utrivningar). Om vandringsvägar förespråkas kan detta finansieras om Naturskyddsföreningen samtycker (via skriftligt beslut från Naturskyddsföreningen).

Efter vetskapen om att utrivning inte längre var möjlig tog vi fram ett nytt alternativ som vi presenterade för markägare och länsstyrelsen. Alla berörda tyckte det var bra alternativ både ur biologisk och kulturmiljösynpunkt. Eftersom det nya åtgärdsförslaget inte gick i linje med beslutet från Naturskyddsförening blev vi tvungna att betala tillbaka de delar av bidraget som rörde vandringshindret vid Västra Oron. Trots

bakslaget med finansiering fortsatte dialogen med markägarna och tyvärr har den ena parten i ärendet helt ändrat inställningen. Vid det senaste mötet under hösten 2019 meddelade den ena av markägarna vid dammen att de inte längre vill utföra någon åtgärd och arbetet har därefter lagts på is.

Restaurering

Sedan projektets start har totalt 1200 meter av huvudfåran biotopvårdats genom att återföra block, sten och död ved. Innan åtgärderna utfördes elprovfiske för att få ett bra jämförvärde. Elfiskelokalen kommer elfiskas på nytt under 2020 och förhoppningsvis flera år därefter för att se om åtgärderna har haft önskad effekt.



Figur 5. Vid ett större område i vattendragets centrala delar har Bordsjöbäcken i stor utsträckning återställts, både med avseende på hydrologi och morfologi.

Två viktiga komponenter som saknas i Bordsjöbäcken är död ved och funktionell kantzon. För att belysa de problemen lite extra och för att marknadsföra projektet ytterligare valde vi att arrangera en vattendragsvandring tillsammans med Bordsjö skogar AB och Sommens fvf. Dagen finansierades av Bordsjö skogar, Sommens fvf och Sportfiskarna. Totalt kom ca 25 personer som antingen kom i egen person eller representerade ett fiskevårdsområde eller en fastighet. Under dagen visades en av sträckorna upp där vi i ett tidigt skede av projektet hade tillfört död ved och där man tydligt kunde se positiv effekt.

Välkommen på vattendragsvandring!

En heldag med fokus på vatten – förutsättningar, intressen, potential, problem och åtgärder.

Dagen inleds inomhus med en introduktion om Bultsjöns vattensystem med dess vattendrag, sjöar och närmiljö. Därefter beger vi oss ut i fält och besöker platser med olika egenskaper och betydelse för vattensystemet.

Större delen av dagen ägnas utomhus så klä dig varmt.

Boken Fiskevård säljs under dagen till specialpriset 95 kr.

När? 26 maj klockan 09.30 – 15.00

Var? Samling vid Askeryds kyrka, Aneby kommun.

Under dagen bjuds det på fika och lunch!

Föranmälan till: mattias.larsson@sportfiskarna.se

FISKEVÅRD

SportFiskarna
Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsnät
Med stöd av

Figur 6. Poster från inbjudan till en av vattendragsvandringarna.

Flytta musslor uppströms, alternativt flytta infekterad öring uppströms

Vi har lokaliserat hundratals flodpärlmusslor som sitter i en mindre fåra nedanför vandringshindret vid Västra Oron som vid låga flöden riskerar att torka ut och som är påverkad av kraftig sedimentation. I dialog med Länsstyrelsen i Jönköping diskuterar vi att flytta dom längre uppströms till en mer lämplig plats men har ännu inte enats om var det är bäst. Diskussionen fortgår och vi ser framför oss att flytten sker i början av nästa fältperiod 2020.

Biotopkartering av biflöden

Biotopkartering av två biflöden är utförd och kommer att matas in för allmän beskådan i databasen för biotopkarteringar. Vid karteringen observerades flera platser med åtgärdsbehov.

Restaurering biflöden

Inom ramen för projektet har det inte skett någon restaurering i biflöden. Däremot har vi planer för det genom ett samverkansprojekt med Aneby kommun. Sportfiskarna har ett barn- och ungdomskoncept som heter Skolbäcken där vi tar ut skolklasser på en halvdag vid ett vattendrag. Under dagen lär vi dom allmänt om naturen men stort fokus ligger på livet under ytan i rinnande vatten. Som avslutning på dagen brukar barnen få vara med och utföra biotopvård. Tanken är att vi under 2020 ska ansöka om ett LONA-projekt med fokus på biotopvård och utomhuspedagogiska aktiviteter för skolbarn i Aneby kommun

Skolbäcken

För att Aneby kommun och skolorna skulle få veta mer om vårt koncept Skolbäcken arrangerade vi inom projektet en heldag med en skolklass från Tallbackaskolan. Under dagen fick ett 30-tal barn vara med vid elfiske, håvning av småkryp och praktisk fiskevård. Barnen lade tillsammans ut 500 kr grus som kommer bidra med bättre förutsättningar för öringen att leka i Bordsjöbäcken.



Figur 7. Skolbäcken med skolklass från Aneby kommun där barnen fick lära sig mer om ekologi i rinnande vatten och tillsammans utföra en fiskevårdsåtgärd.